

Invasieve exoten, waarom emoties meespelen

— Bart Nyssen

> DE SOMS DIEP-EMOTIONELE WIJZE waarop wij bos- en natuurbeheerders reageren op de aanwezigheid van invasieve exoten roept de vraag op in hoeverre wij tot een rationele afweging in staat zijn. Dit 'Denkwerk' is een poging tot antwoord op deze vraag aan de hand van mijn eigen haat-liefde relatie met de Amerikaanse vogelkers, ontstaan samen met de blaren op mijn handen tijdens dagenlang prunustrekken in 1979.

Bedreigt de Amerikaanse vogelkers onze biodiversiteit, overrompelt zij onze kwetsbare ecosystemen, is er eigenlijk geen nood aan een goed gecoördineerd bestrijdingsplan dat ons voor eens en altijd van de bospest verlost? Ecologisch is deze vraag niet zo makkelijk te beantwoorden. Niettegenstaande de sinds de jaren '50 van vorige eeuw aanvaarde denkbeelden aangaande het agressieve en destructieve karakter van de Amerikaanse vogelkers is het ecologisch onderzoek hieromtrent pas vlak voor de eeuwwisseling op gang gekomen. De eerste resultaten doen ons vraagtekens plaatsen bij zijn invasiviteit en bij de negatieve impact op de biodiversiteit. In wetenschappelijke kringen begint een consensus te ontstaan dat het prunus-probleem zich in de meeste bosccosystemen oplost in de spontane ontwikkeling naar meer complexe bosccosystemen. Vanwaar komt dan toch die diepgewortelde antipathie waarmee we 'Gent', 'Leuven', 'Wageningen' of 'Velp', verlieten?

Emoties zijn standpunten

In wetenschappelijke kringen worden emotionele reacties op de aanwezigheid van nieuwe planten- en diersoorten in onze ecosystemen dikwijls ervaren als ondoordachte, instinctieve reacties. Hiermee stellen we emotionele reacties tegenover rationele waarmee we onszelf van irrationaliteit vrijpleiten. Martha Nussbaum doorbreekt deze tweedeling door emoties te benoemen als onderdeel van de menselijke intelligentie. Emoties drukken volgens haar het belang uit dat je hecht aan een object. Emoties kunnen net als andere overtuigingen waar of onwaar zijn, terecht of onterecht, redelijk of onredelijk. Tegelijkertijd brengen emoties tot uiting dat je betrokken bent bij dit object omdat het onderdeel uitmaakt

van je doelen. Zo maakt het behoud van biodiversiteit en het realiseren van natuurlijke ecosystemen of van wildernis onderdeel uit van onze beheerdoelen. We trachten beelden uit het verleden weer tot leven te wekken. Een exoot als de Amerikaanse vogelkers is bij het realiseren van onze beheerdoelen een hindernis, een bedreiging. We kennen hem geen houtproductie- of recreatie-, laat staan natuurwaarde toe.

Nussbaum benoemt emoties als standpunten die je inneemt ten aanzien van verschijnselen waar je geen controle over hebt: 'Zodra je eenmaal gehecht bent aan instabiele zaken die je niet volledig beheerst, zodra deze deel uitmaken van je opvatting wat jouw eigen welzijn inhoudt, heb je daar emoties bij, oordelen die hun grote waarde erkennen.' Deze oordelen gaan, grotendeels onbewust, onderdeel uitmaken van je overtuigingen.

Identiteit

Günter Dobler stelt dat diegenen die menen dat een vreemde plant vooral een plant is, zich vergissen. Een vreemde plant is vooral vreemd.

Dat 'iets vreemd vinden' is een eigenaardig verschijnsel. Voor Amsterdammers is Eindhoven buitenland, maar als Leen en Hennie elkaar in een Antwerpse kroeg tegen het lijf lopen wisselen ze een blik van verstandhouding: 'die Belgen toch'.

Kurt Rötgers schrijft daarover: 'De vreemde is hij die aan de andere zijde van de grens woont, wij steken de grens over en zijn in de

vreemde, of hij steekt de grens over en is een vreemde bij ons. Dat hij bij ons een vreemde is toont aan dat hij de grens om zo te zeggen meegenomen heeft die hem – terwijl hij toch bij ons is – tot vreemde maakt.’ Volgens Röttgers construeren we het vreemde door afbakenen en uitsluiten. Vreemd is wat wij niet zijn, hetgeen niet tot onze identiteit behoort. Dit afbakenen en uitsluiten maakt identiteit en eigenheid mogelijk. Indien er iets vreemds in ons zou zijn dan zou dit onze identiteit bedreigen. Dobler vindt het dan ook geen wonder dat we ons verdedigen wanneer het vreemde zo dichtbij komt. Toch is verdediging niet de enige mogelijke reactie, we zouden het vreemde ook kunnen inlijven en tot het eigene maken. Hoe belangrijk is het konijn niet voor het behoud van de open vegetatiestructuur in de duinen, wie is er niet vertederd bij een moeder met jongen voor haar hol – hoe anders dan massale prunusverjonging. Toch is het konijn pas rond 1300 ingevoerd.

Bedreigen ze onze ecosystemen of bedreigen ze ons?

In onze houding ten aanzien van invasieve exoten zijn we geneigd om hun aanwezigheid als een verontreiniging te zien van onze oorspronkelijk zuivere ecosystemen. De inheemse natuur is ons niet alleen eigen, zij sluit ook de aanwezigheid van vreemde organismen uit. Zij is als ‘onze natuur’ een bouwsteen van onze identiteit. Volgens Uta Eser staan exoten in onze natuur voor een verlies aan controle. We leven in een cultuurlandschap waarin we gewend zijn de natuur te controleren. Invasieve exoten overwinnen deze controle, ze houden zich niet aan de natuurlijke grenzen die ons het gevoel geven de natuur te beheersen. In menselijke waarden uitgedrukt overtreden ze de fatsoensnormen omdat ze de inheemse natuur niet respecteren maar bedreigen en overweldigen. Eser geeft als verklaring voor deze negatieve beoordeling van exoten: ‘omdat onze omgeving functioneert als uiterlijk symbool en waarborg voor de identiteit van de mensen die daarin wonen moet deze tegen het indringen van vreemden beschermd worden.’ De waargenomen bedreiging roept verdedigingsmechanismen op want uiteindelijk voelen we ons zelf bedreigd.

Amerikaanse vogelkers en onze doelen

Afsluitend terug naar onze houding ten aanzien van de Amerikaanse vogelkers. De zwarte kers, naar zijn oorspronkelijke naam ‘black cherry’, maakt in tegenstelling tot het konijn, nog geen onderdeel uit van de omgeving waaraan wij onze identiteit ontlede. Wij blijven hem als vreemde beschouwen aangezien hij nog niet past in de doelen die wij ons stellen. Een afgewogen en efficiënte omgang met de Amerikaanse vogelkers vereist dat wij hem opnemen in onze doelen. Door hem met een open geest te benaderen kunnen we deze vreemde laten worden tot een boom. Deze ontwikkeling is in volle gang. Ecologisch onderzoek evolueert van ‘hoe kunnen we de bospest het best bestrijden’ naar ‘wat is de rol van deze boom in de ecosystemen’. In de vegetatiekunde zijn de eerste aanzetten gepubliceerd van ecosystemeclassificaties waarin de Amerikaanse vogelkers opgenomen is. In het bosbeheer hebben we ervaring met integratie van vreemden en zelfs vijanden. Eind vorige eeuw hebben we in enkele decennia de berk laten evolueren van onkruid naar een waardevolle boom in het bos. <

*Bart Nyssen is boscoloog en werkt bij Bosgroep Zuid-Nederland
b.nyssen@bosgroepen.nl*

*‘Het hebben van een emotie
berust op het hebben van
overtuigingen,
niet op het al dan niet
waar zijn daarvan’*

Martha Nussbaum

Op deze pagina's verschijnt maandelijks een opiniërend of filosofisch getint artikel van een gastauteur, om onze lezers niet alleen aan het werk, maar ook aan het denken te zetten. Heeft u suggesties voor auteurs of wilt u zelf schrijven, mail dan naar: redactie@vakbladnatuurboslandschap.nl
